

Popis varianty parametrická optimalizace důchodového systému

Upozornění pro čtenáře: Tyto propočty jsou posledním, třetím kolem výpočtů Výkonného týmu. Získané poznatky budou využity v Závěrečné zprávě Výkonného týmu. Výkonný tým předpokládá, že se k tomuto podkladu povede odborná diskuse, ze které vyplynou užitečné náměty na zdokonalení provedené analýzy a další náměty v oblasti legislativy, sociologické predikce a podobně. Tento návrh důchodové reformy nemusí představovat definitivní pozici politické strany k důchodové reformě. Ta se může i po uzavření výpočtů a dokončení Závěrečné zprávy dále vyvíjet.

Propočty varianty Parametrické optimalizace důchodového systému jsou postaveny na následujících předpokladech (*kurzívou jsou vyznačeny změny oproti verzi z 11.4.2005*):

- Od roku 2012 je příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (1,6%) převeden do systému důchodového zabezpečení, čímž se zvyšuje sazba důchodového pojištění na 29,6%.
- Od roku 2015 je pro OSVČ zavedena plná platba na sociální pojištění minimálně ve výši průměrné mzdy (tj. OSVČ bude měsíčně odvádět minimální pojistné na důchodové zabezpečení ve výši 29,6 % z průměrné mzdy)
- Příjmy důchodového systému jsou od roku 2007 posíleny o platbu státu ve výši zrušeného příspěvku na penzijní připojištění.¹
- *Od roku 2020 se do příjmů důchodového systému převádí 10% celostátního inkasa spotřebních daní.*
- *Od roku 2030 růst věkové hranice pro odchod do důchodu pro muže i ženy (bez ohledu na počet dětí) o 4 měsíce za kalendářní rok, až dosáhne 65 let.*
- *V roce 2040 se zvyšuje pojistná sazba důchodového systému o 3p.b. na 32,6%. V roce 2060 dojde k dalšímu zvýšení pojistné sazby (o 0,9p.b. na 33,5%) tak, aby kumulované saldo důchodového systému v roce 2100 bylo nulové.²*
- Formou přílohy (Příloha 1) je otestován vývoj důchodového systému v případě, že se od roku 2008 začne snižovat míra nezaměstnanosti o 1p.b. ročně až na cílová 4%.
- U ostatních parametrů důchodového systému (výše nestarobních důchodů, indexace redukčních hranic a valorizace základní výměry, valorizace důchodů apod.) se předpokládá stejný vývoj jako v základní variantě.³
- Obdobně jako v základní variantě nezahrnuje projekce důchodového systému příjmy a výdaje na důchody ozbrojených složek.

Výpočty byly provedeny s využitím demografické prognózy Přírodovědecké fakulty UK v Praze z roku 2003. Makroekonomické předpoklady analýzy této varianty vycházejí z makroekonomického scénáře. Základní hodnoty jsou shrnuty v tabulce 1.

Jediná změna oproti makroekonomickému scénáři použitému při výpočtu základní varianty vyplývá z postupného zvyšování věkové hranice na 65 let. To má za následek, ve srovnání se základní variantou, poněkud vyšší počet ekonomicky aktivních osob.⁴ V důsledku vyššího počtu zaměstnaných osob roste oproti základní variantě úroveň a dočasně i dynamika vytvořeného reálného HDP.

¹ Pro ilustraci: v roce 2005 se dle státního rozpočtu na tyto účely vynaloží cca 3,2 mld. Kč.

² Zvýšení sazeb je provedeno na straně zaměstnance, takže se tímto krokem snižuje jeho čistá mzda. Tento postup je konzistentní s makroscénářem, který předpokládá konstantní podíl mezd a platů na HDP.

³ Počet nestarobních důchodců (zejména invalidních) závisí mj. také na procesu zvyšování důchodového věku (podrobněji viz popis parametrických reforem PAYG systému zvyšujících věkovou hranici). Počet nestarobních důchodců je tudíž konzistentní s postupným růstem věkové hranice na úroveň 65 let.

⁴ Zvyšuje se i projekce počtu nezaměstnaných osob; míra nezaměstnanosti se ovšem nemění.

Tabulka 1: Základní makroekonomické ukazatele (průměry za období)

		2004	2005-2010	2010-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	2050-2100	2005-2100
Základní makroekonomické ukazatele									
HDP, s.c.	<i>růst v %</i>	4,0	3,6	2,8	2,2	1,9	1,7	1,7	2,0
HDP na hlavu	<i>růst v %</i>	3,9	3,5	2,7	2,2	2,0	1,9	1,8	2,1
Zaměstnanost	<i>růst v %</i>	-0,6	0,5	0,0	-0,3	-0,4	-0,4	-0,2	-0,2

Kvantifikovány jsou makrofinanční a mikrofinanční kritéria, která se počítají u všech zadaných variant důchodové reformy. Schéma modelu, který byl použit k analýze této varianty, je totožné se schématem modelu použitého pro výpočet základní varianty a je včetně stručného popisu jednotlivých bloků modelu k dispozici v sekci 2.3.

Výsledky:

Výsledky po roce 2065 jsou založeny na demografické projekci, nikoliv na prognóze. Při interpretaci výsledků je nutné brát ohled na nejistotu demografických prognóz/projekcí, která se zvyšuje s prodlužujícím se časovým horizontem prognóz/projekcí.

Detailní vývoj makrofinančních kritérií v jednotlivých letech projekce důchodového systému je k dispozici v souboru Kritérií.

1. Makrofinanční kritéria

• Výdaje důchodového systému⁵

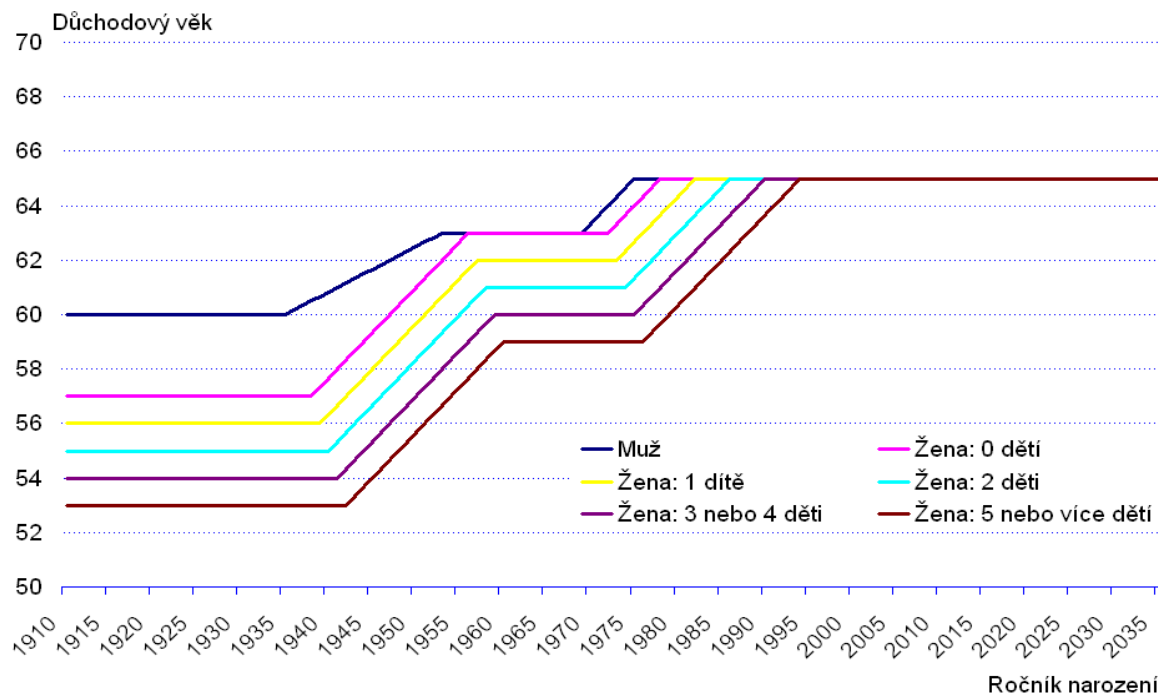
Výdaje důchodového systému vykazují prakticky shodné tendence jako v základní variantě. Odchylný vývoj výdajů plyne ze dvou opatření varianty parametrické optimalizace. Prvním z nich je postupné zvyšování důchodového věku na 65 let, které začíná v roce 2030. To přispívá v dlouhém období k poklesu výdajů oproti základní variantě. Růst věkové hranice pro odchod do důchodu je znázorněn na grafu 1.

Druhým faktorem je zvýšení odvodového základu OSVČ od roku 2015, které působí ve srovnání se základní variantou na růst výdajů důchodového systému.⁶ Po počátečním poklesu na úroveň 8% HDP začínají výdaje od druhé poloviny příští dekády růst až na hladinu více než 12% HDP v polovině padesátých let. Na této úrovni se stabilizují po celý zbytek projekčního období.

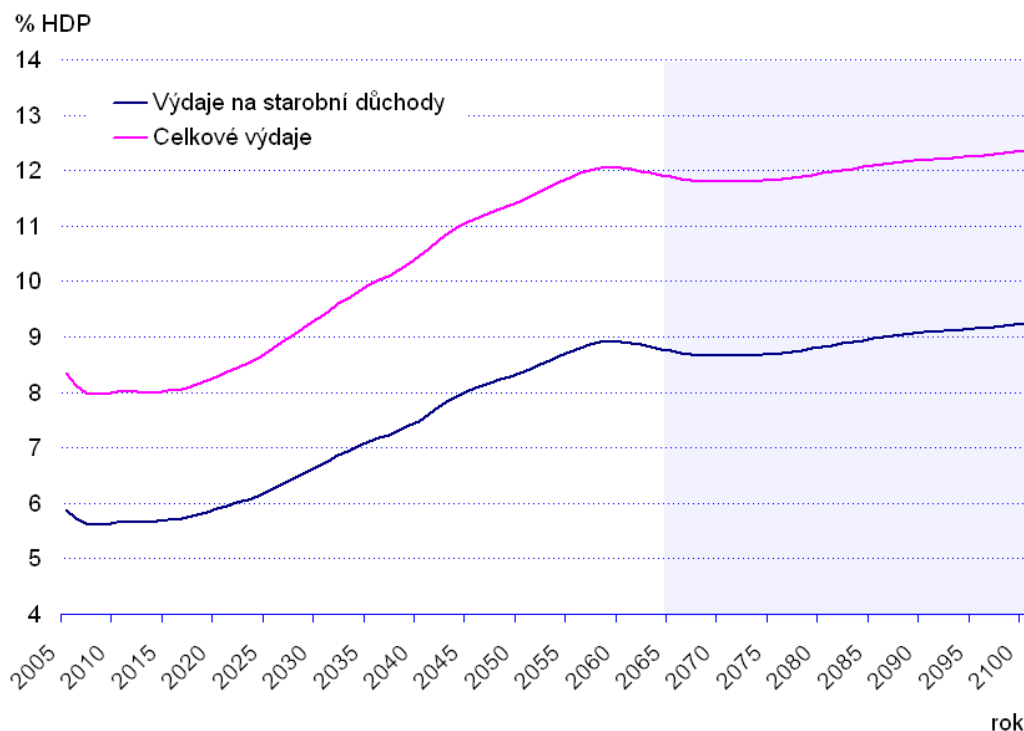
⁵ V systému se uvažuje s administrativními náklady ve výši 1,8% vybraného pojistného.

⁶ Toto opatření zvyšuje vyměřovací základ OSVČ. Vliv růstu odvodového základu OSVČ na výdaje důchodového systému byl stanoven expertním odhadem za využití mikroekonomického modelu. Předpokládá se, že OSVČ s odvodovým základem nižším než průměrná mzda v ekonomice ukončí vlivem zvýšení minimálního odvodového základu podnikatelskou činnost a stanou se zaměstnanci. Příjmová škála těchto zaměstnanců kopíruje standardní mzdové rozložení v ekonomice. Výše popsaný postup byl využit i při odhadu dopadu tohoto kroku na zvýšení příjmů důchodového systému.

Graf 1: Proces zvyšování věkové hranice

Graf 2: Celkové výdaje důchodového systému

Poznámka: Do roku 2065 jsou výpočty založeny na demografické prognóze, od roku 2065 na demografické projekci. Toto rozlišení je v grafu znázorněno barevným rámečkem a je použito pro všechny grafy v makrofinančních kritériích.

Výdaje důchodového systému jsou taženy zejména výdaji na starobní důchody a částečně i růstem výdajů na důchody invalidní. Jde o důsledek očekávaného růstu počtu důchodců v těchto kategoriích. Počet starobních důchodců se zvýší z 1,95 mil. v roce 2004 až na 2,76 mil. v roce 2058 (v základní variantě počet starobních důchodců kulminoval na 3,09 mil.

v roce 2055). U invalidních důchodců se předpokládá nárůst z 554 tisíc v roce 2004 na 702 tisíc v roce 2041. Poté by měl počet invalidních důchodců mírně klesat až pod 620 tisíc v závěru projekčního období. Celkový počet důchodců v celém důchodovém systému vzroste z cca 2,62 mil. v roce 2004 na 3,56 mil. v roce 2040. Poté se stabilizuje v pásmu 3,30 – 3,50 mil. osob.

- **Příjmy důchodového systému a příspěvková sazba**

Příjmová strana důchodového systému je výrazně posílena. Nejprve se od roku 2007 zruší státní příspěvek penzijnímu připojištění a uvolněné zdroje posílí příjmy státního důchodového systému. Příjmy tak vzrostou cca o 0,1% HDP. Rizikem tohoto kroku je negativní reakce obyvatel na účast a míru zapojení v soukromém penzijním připojištění s dopadem na příjmovou situaci občanů ve stáří ve středním a dlouhodobém horizontu.

Poté se od roku 2012 převádí zbytkové pojistné ze státní politiky zaměstnanosti (1,6%) ve prospěch důchodového systému, jehož příspěvková sazba se tak zvyšuje na 29,6% a příjmy systému se zvyšují z 8,5% HDP na 9,0% HDP. Toto vylepšení bilance důchodového systému ovšem vytváří deficit v ostatních částech státního rozpočtu, a proto nedochází k žádnému zlepšení bilance celého státního rozpočtu.

V roce 2015 dochází ke zvýšení odvodového základu OSVČ na úroveň průměrné mzdy v ekonomice. Síla tohoto efektu byla odhadnuta na 0,5% HDP ročně. Od roku 2015 dosahují proto příjmy důchodového systému 9,5% HDP. Tento odhad je nutné považovat za horní mez, neboť se nepředpokládá, že by se rušení živností projevilo ve zvýšení míry nezaměstnanosti.⁶ Případný růst nezaměstnanosti představuje riziko tohoto odhadu a následného vývoje příjmů důchodového systému.

V roce 2020 se do důchodového systému převádí 10% celostátního inkasa spotřebních daní. Příjmy důchodového systému se posílí o 0,3% HDP. Podobně jako v případě převodu pojistného z politiky zaměstnanosti však platí, že tato úprava nezlepší situaci veřejných rozpočtů. Lepší saldo důchodového systému je totiž dosaženo na úkor zhoršení hospodaření ostatních částí státního rozpočtu.

V roce 2040 se zvyšuje pojistná sazba z 29,6% na 32,6%, což zvýší příjmy důchodového systému o cca 0,9% HDP. Ke zvýšení sazby dochází i v roce 2060, a to o 0,9 p.b. na 33,5%, s dopadem na příjmy systému ve výši 0,3% HDP. Oba odhady jsou čistě mechanické, tzn. jsou postaveny na předpokladu nulových sekundárních ekonomických dopadů. Vzhledem k velikosti zvýšení sazby (3 p.b. + 0,9 p.b.) a s ohledem na značnou celkovou výši pojistné sazby je tento předpoklad velmi silný. V praxi lze očekávat buď zvýšení míry nezaměstnanosti anebo přesun části pracovní síly do šedé ekonomiky, což by v konečném důsledku snížilo fiskální přínos plynoucí z vyšší sazby.⁷

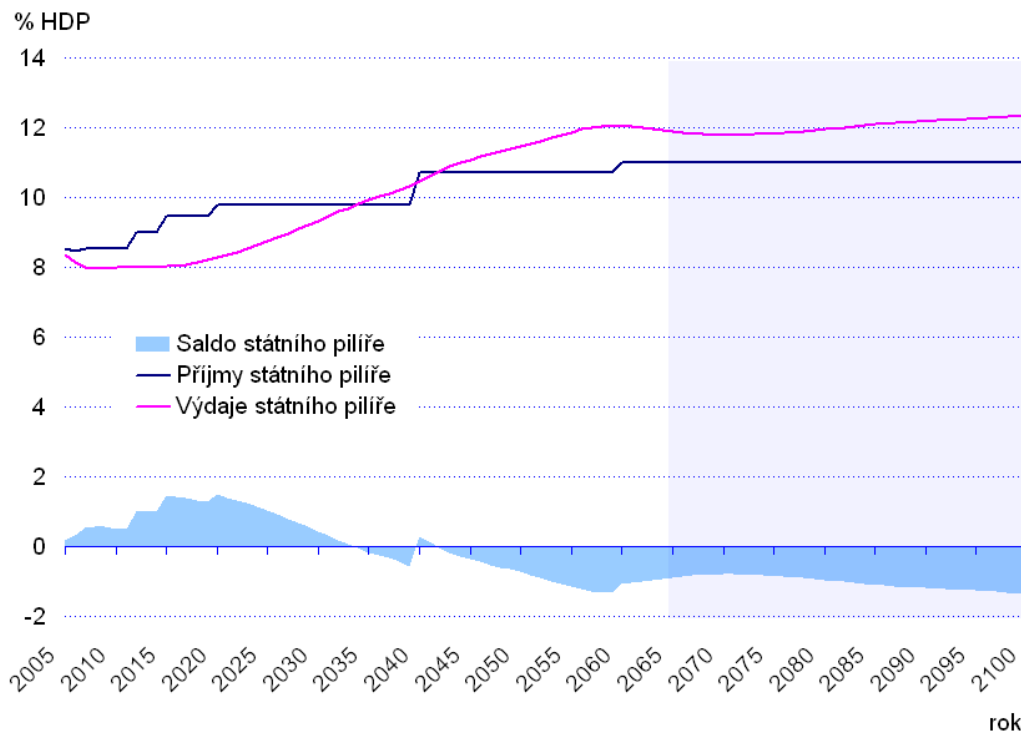
Celkově lze konstatovat, že zvýšení příjmů důchodového systému je dosaženo kombinací zvýšení daňové zátěže z práce (dvojitý zvýšení sazeb a změny u OSVČ) a přesunu prostředků z ostatních částí státního rozpočtu do důchodového systému (pojistné na SPZ, spotřební daně). Zvýšení daňové zátěže práce omezí okamžitě disponibilní důchody ekonomicky aktivních generací (budoucí důchodci). Přesun prostředků z jiných částí státního rozpočtu

⁷ Zvýšení pojistné sazby se uvažuje na straně zaměstnance. To znamená, že z pohledu zaměstnavatele se nemění celková cena práce. Zaměstnanci však adekvátně klesá čistá mzda. To snižuje motivaci pracovat. Pro část osob může být výhodnější přestat pracovat a žít ze sociálních příjmů. Pro další osoby může být výhodné uchýlit se šedé ekonomiky prostřednictvím práce „na černo“.

způsobí pouze přesun deficitu důchodového systému do jiných částí veřejných financí. Stabilita důchodového systému (viz grafy 3 a 4) je tak pouze zdánlivá.

- **Saldo důchodového systému a kumulované saldo**

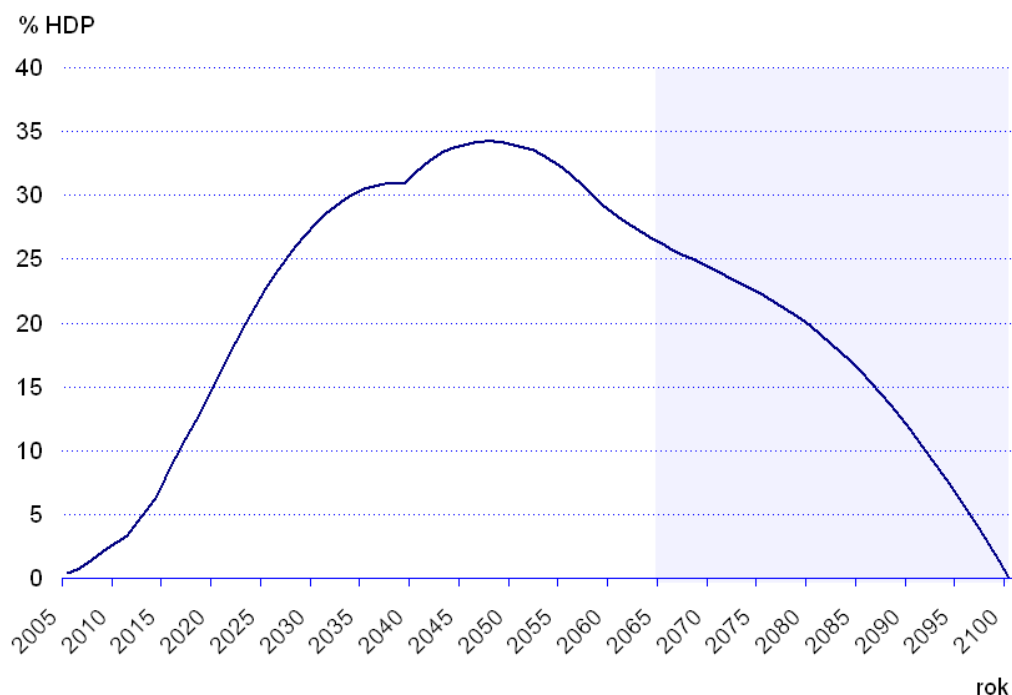
Graf 3: Saldo důchodového systému

V důsledku zvýšení příjmů roste dočasně přebytek důchodového systému z hodnot kolem 0,5% HDP ročně až k 1,5% HDP v roce 2020. Poté se projevuje růst objemu výdajů, přebytek klesá a v polovině třicátých let se důchodový systém dostává do deficitu. Deficitní tendence jsou na několik let po roce 2040 přerušeny v důsledku zvýšení pojistné sazby. Nicméně od roku 2043 je systém opět deficitní. Deficit postupně roste k 1,3% HDP v závěru padesátých let. Po roce 2060 se deficit, v důsledku dalšího zvýšení pojistné sazby, mírně snižuje pod 1% HDP. Obnovený růst výdajů vede v závěrečných dvou dekádách projekce k růstu deficitu na úroveň 1,3% HDP.

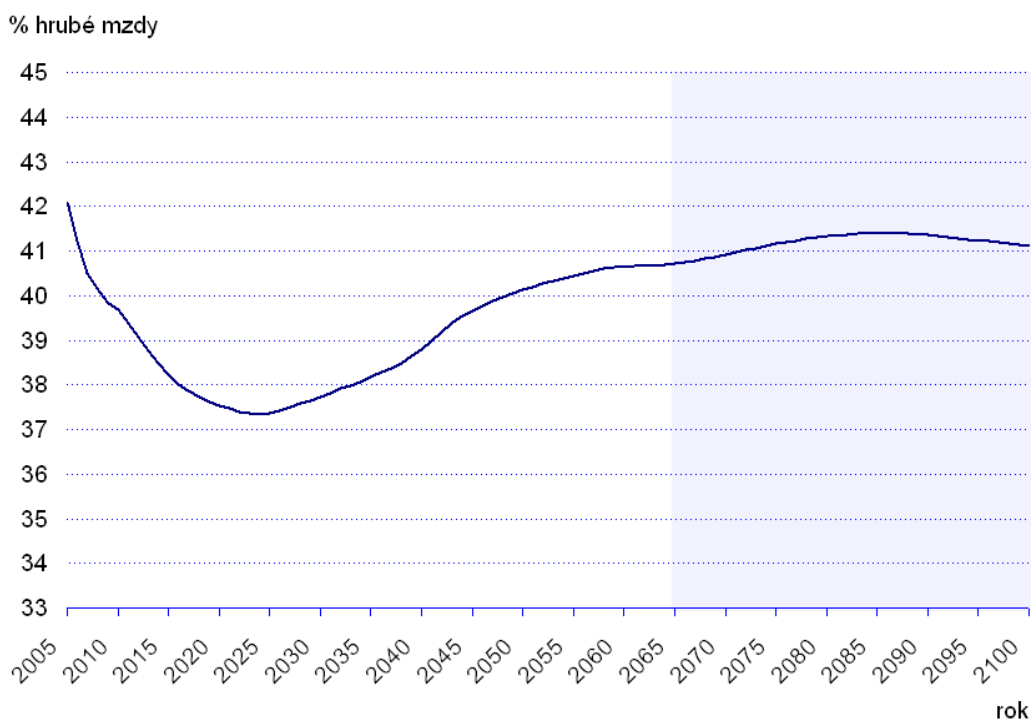
Vývoji salda odpovídá i dynamika kumulovaného salda důchodového systému. V důsledku počáteční kladné pozice se v systému kumulují aktiva, která dosáhnou 34% HDP ve druhé polovině čtyřicátých let. Poté se úroveň aktiv postupně snižuje a ke konci projekčního období je kumulované saldo nulové.

Graf 4: Kumulované saldo důchodového systému

- Celkový náhradový poměr

Graf 5: Celkový náhradový poměr

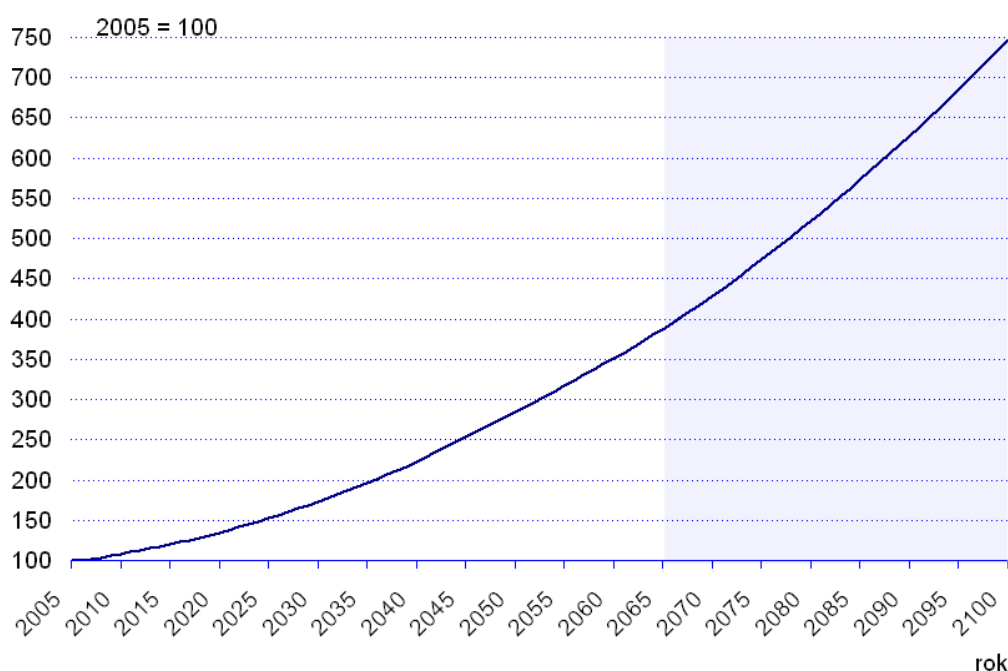

Celkový náhradový poměr v prvních dekádách projekce mírně klesá z hodnoty kolem 42% v roce 2005 až pod 38% ve dvacátých letech. Faktory tohoto poklesu byly podrobně diskutovány při popisu základní varianty (nižší než mzdová valorizace důchodů, rostoucí počet trvale krácených předčasných důchodů). Od závěru dvacátých let celkový náhradový poměr mírně roste. Jde o důsledek postupného vyprchání dočasného efektu shora

diskutovaných faktorů. V závěru projekčního horizontu se poměr stabilizuje těsně nad 41%. Úrovnově je celkový náhradový poměr o cca 3p.b. dlouhodobě vyšší než v základní variantě. Jde o důsledek zvýšení vyměřovacího základu OSVČ, které se odráží do vyšších důchodů vyplácených těmto pojištěncům. Roli sehrává i vyšší věková hranice pro odchod do důchodu (viz analýza zvýšení důchodového věku).

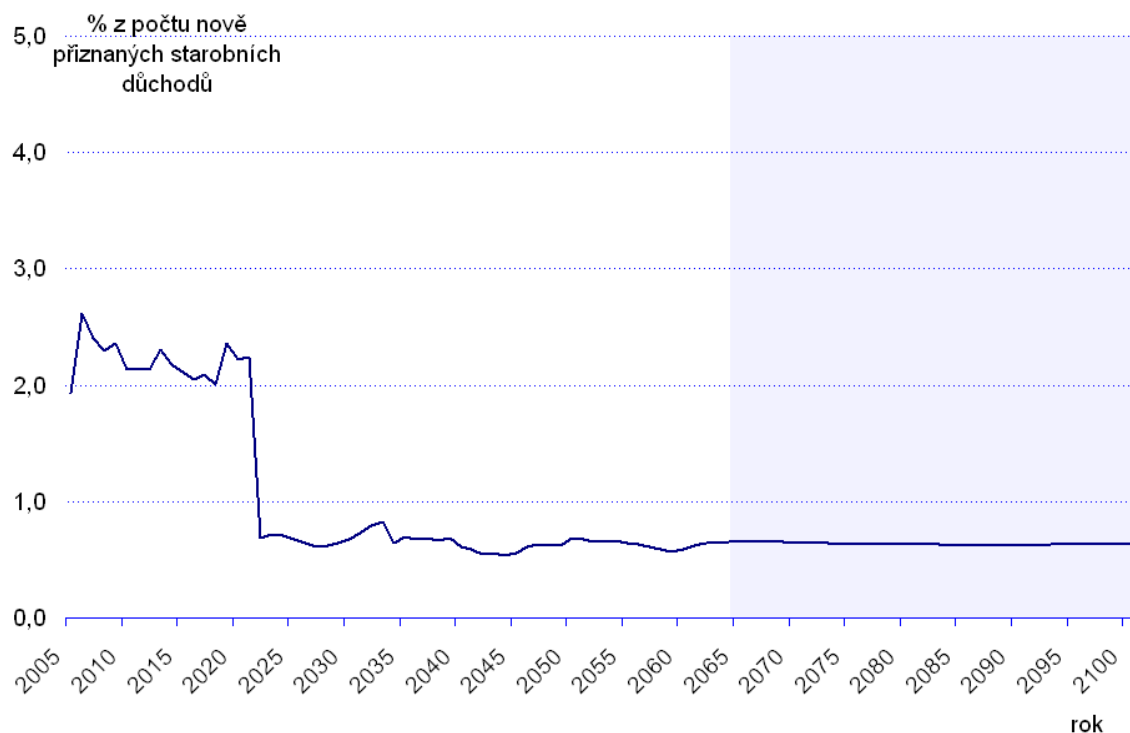
Reálná kupní síla průměrného starobního důchodu v horizontu projekce po celé období roste (viz graf 6). Tento růst je umožněn výše diskutovaným výrazným posílením příjmové strany důchodového systému, dosaženého částečně na úkor zvýšení daňového zatížení ekonomicky aktivních a částečně na úkor přesunu deficitu z důchodového systému do ostatních částí státního rozpočtu.

Graf 6: Reálná hodnota průměrného starobního důchodu

Významnou informací o sociální udržitelnosti důchodové reformy je procento důchodců, kteří se propadnou pod hranici chudoby. Hranice chudoby je zde pojímána relativně ve vztahu k průměrné mzdě a v čase je tato relace konstantní. Hranice chudoby byla stanovena na úrovni 24,5 % průměrné mzdy, což odpovídá současné výši životního minima v ČR a je v souladu s nastavením obdobných institutů v zemích Evropské unie⁸. Důchodový systém by měl být schopen pro osoby, které do něj po zákonem definovanou dobu přispívaly, zajistit důchody alespoň na úrovni zajišťující základní životní potřeby. Pokud důchodový systém negarantuje příjem vyšší než hranice chudoby, propadají jeho účastníci do jiných sociálních systémů. Důchodový problém se tak přenáší do ostatních segmentů veřejných financí a prohlubuje deficit mimo námi úzce sledovaný důchodový systém.

⁸ Životní minimum například činí 20,7 % průměrné mzdy v Belgii, 18,4 % ve Francii, 23,4 % v Irsku, 31,1 % v Lucembursku, 18,8 % v Nizozemí, 19,8 % ve Velké Británii, 26,8 % na Slovensku a 15,9 % v Polsku. Za povšimnutí stojí, že relativní výše životního minima není závislá na ekonomické vyspělosti země. Lze tedy předpokládat, že obdobná hranice chudoby se bude uplatňovat i v České republice bez ohledu na dohánění ekonomické úrovně zemí eurozóny.

Graf 7: Podíl nově přiznaných starobních důchodů pod hranicí chudoby

Modelově je tento test prováděn v okamžiku přiznání nových starobních důchodců, tzn. nezohledňuje ty důchodce, kteří se pod stanovenou úroveň chudoby dostanou v průběhu pobírání svého důchodu v důsledku nižší než mzdové valorizace důchodů. Interpretace grafu musí být provedena s pochopením všech relevantních souvislostí (zejména při porovnání napříč variantami). V DC systémech bude totiž počet nově přiznaných důchodů pod hranicí chudoby mj. funkcí zvoleného valorizačního mechanismu. U mzdové valorizace lze očekávat, ceteris paribus, vyšší počet osob s nově přiznaným důchodem pod hranicí chudoby; naopak u cenové valorizace důchodů bude tento počet osob v *nově* přiznaných důchodech z definice nižší. U nižší než mzdové valorizace lze ovšem předpokládat, že se pod hranici chudoby bude postupem času dostávat i část z těch důchodců, jejichž důchod byl v okamžiku přiznání vyšší než hranice chudoby (což není v grafech zohledněno). Podobná závislost na míře valorizace funguje i v DB systémech, pokud není stabilizace finanční pozice DB systémů dosažena pouze prostřednictvím zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu či zvyšování příjmů důchodového systému.

Varianta parametrické optimalizace dosahuje stability důchodového systému zejména prostřednictvím výše diskutovaných příjmových opatření a nemění štedrost stávajícího důchodového systému na výdajové straně. Proto je podíl osob s nově přiznaným důchodem pod hranicí chudoby nízký (pod 3% z nově přiznaných důchodů). V polovině dvacátých let tento podíl ještě dále klesá v souvislosti s tím, jak se na výdajové straně důchodového systému projeví zvýšení vyměřovacího základu (a tudíž i nově přiznaných důchodů) OSVČ. V souvislosti s valorizací důchodu dle inflace a třetiny růstu průměrné reálné mzdy lze očekávat, že skutečný podíl důchodců s důchodem pod hranicí chudoby bude poněkud vyšší než odhad pocházející z testování nově přiznaných důchodů v grafu 7. Na druhou stranu starobní důchod nemusí být jediným příjmem. To znamená, že při zohlednění ostatních příjmů (např. i pozůstalostních důchodů) by se nemusel jedinec ocitnout pod hranicí chudoby.

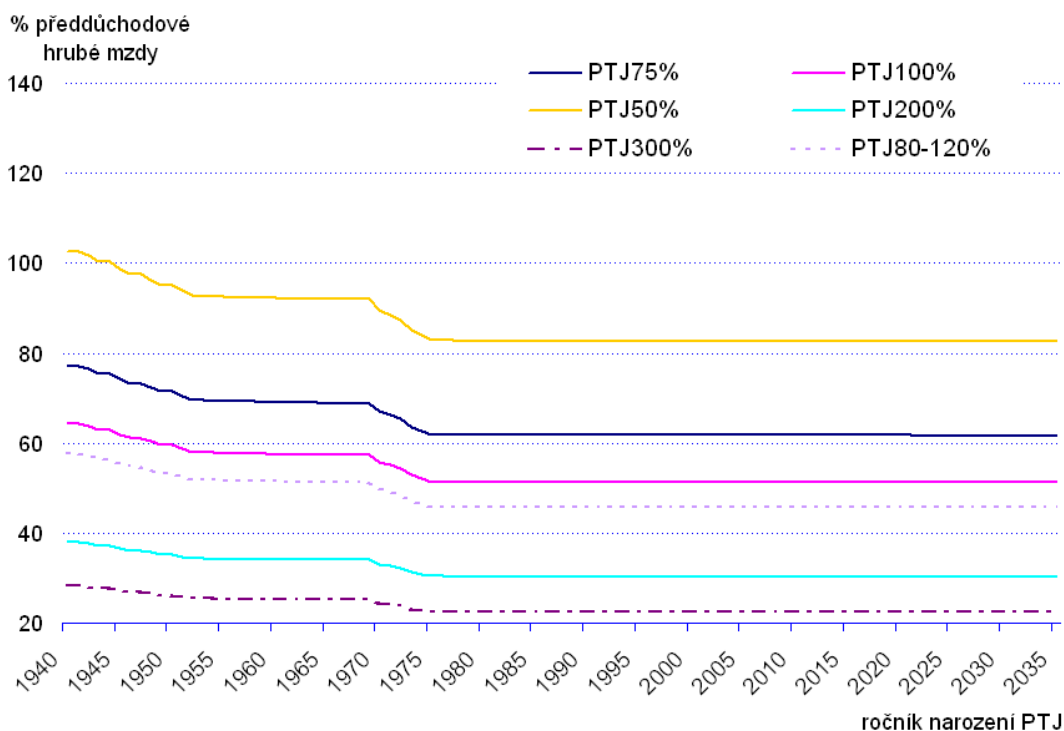
2. Mikrofinanční kritéria

Mikrofinanční kritéria jsou kvantifikována pro různé úrovně příjmů jednotlivce s pomocí tzv. příjmově typizovaného jedince (dále jen PTJ). Podrobnější informace o PTJ a výpočtu jednotlivých mikrofinančních kritérií je k dispozici v sekci 2.3. Připomínáme pouze, že PTJ je definován jako muž, setrvávající na trhu práce po dobu 45 let a odcházející do důchodu v 65 letech. Mikrofinanční kritéria jsou spočteny také pro ženy. I u žen se předpokládá setrvání na trhu práce po dobu 45 let a odchod do starobního důchodu v 65 letech. Modelově se předpokládá, že jde o ženu se dvěma dětmi.

• Náhradový poměr⁹

Náhradový poměr zachycuje vztah důchodu a posledního (hrubého) předdůchodového výdělku u různých příjmových jedinců. Je nutné upozornit, že přijatá definice PTJ vychyluje náhradový poměr v situaci zvyšování věku pro odchod do důchodu. Pro první generace PTJ je důchodový věk výrazně nižší než 65 let, ve kterých PTJ odchází z trhu práce. Proto v důchodovém systému inkasují značné bonusy za „přesluhu“ a jejich náhradový poměr dosahuje vysokých hodnot (patrné zejména u žen, modelově se dvěma dětmi, které dále snižují jejich statutární důchodový věk). Bonusy za přesluhu postupem času klesají tak, jak se zvyšuje statutární důchodový věk. Náhradový poměr proto relativně vůči výchozím hodnotám značně klesá.

Graf 8: Individuální náhradový poměr pro různé PTJ-muže

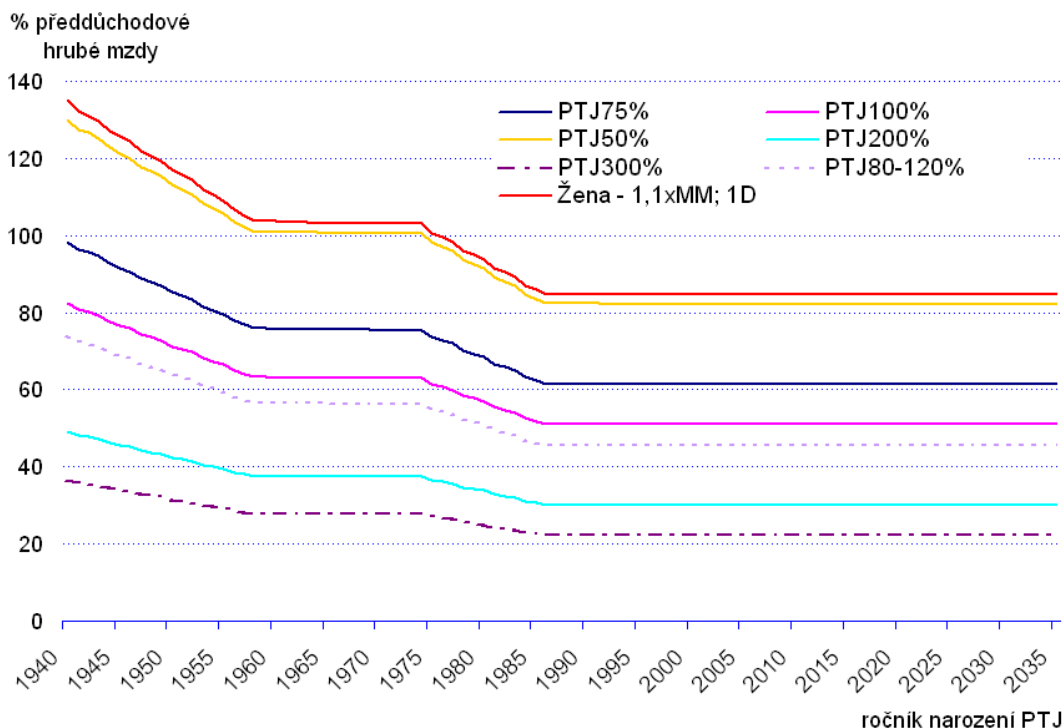

Projevují se zde stejné faktory, které byly podrobně rozebrány v popisu základní varianty. Počáteční pokles náhradového poměru je způsoben růstem věkové hranice pro odchod do důchodu plynoucím z dnes platné legislativy. PTJ se tak snižuje prémie za odchod do důchodu po věkové hranici (v 65 letech) a náhradový poměr tak klesá. Následné období stability náhradového poměru je narušeno až u ročníků PTJ narozených v letech 1970-1974,

⁹ Mikrofinanční kritéria jsou spočtena, stejně jako makrofinanční kritéria, s využitím průměrné mzdy v národním hospodářství včetně tzv. podlimitních ekonomických subjektů.

kdy se projevuje zvýšení důchodového věku na úroveň 65 let a adekvátní pokles náhradového poměru (z nově přiznaných důchodů definitivně mizí prémie za odchod do důchodu po věkové hranici). Poté je náhradový poměr již do konce projekčního období stabilní. V dlouhém období tak PTJ muž s příjmem 50% průměrné mzdy dosáhne náhradového poměru ve výši 82,6% své hrubé předdůchodové mzdy. Naopak PTJ muž s příjmem ve výši trojnásobku průměrné mzdy získá z důchodového systému náhradový poměr ve výši pouze 22,5% své hrubé předdůchodové mzdy. Důchodový systém si tak zachovává vysokou míru příjmové redistribuce, která byla identifikována již v základní variantě.

Graf 9: Individuální náhradový poměr pro různé PTJ-ženy¹⁰

Obdobné závěry můžeme učinit i při analýze PTJ – žen se dvěma dětmi. Za povšimnutí stojí poznatek, že do doby, než se důchodový věk zvýší na 65 let pro obě pohlaví, dosahují PTJ-ženy obecně vyšších náhradových poměrů než jejich mužští protějšci. PTJ-žena má modelově dvě děti a proto dosahuje nižší věkové hranice pro odchod do důchodu. Odchází-li z trhu práce až v 65 letech (což plyne z definice PTJ), má vyšší prémie za odklad odchodu do důchodu za věkovou hranici než PTJ-muž. Proto PTJ-žena dosahuje vyššího náhradového poměru. V případě ženy s příjmem 50% průměrné mzdy dosahuje náhradový poměr za těchto okolností 130% jejího předdůchodového příjmu. Po zvýšení věkové hranice na 65 let a odstranění zvýhodnění ve věkové hranici za vychované děti (generace narozené 1986 a mladší) se náhradový poměr PTJ-žen usadí na totožné úrovni, jako je tomu v případě PTJ-mužů.

- **Vnitřní míra výnosu (VMV)**

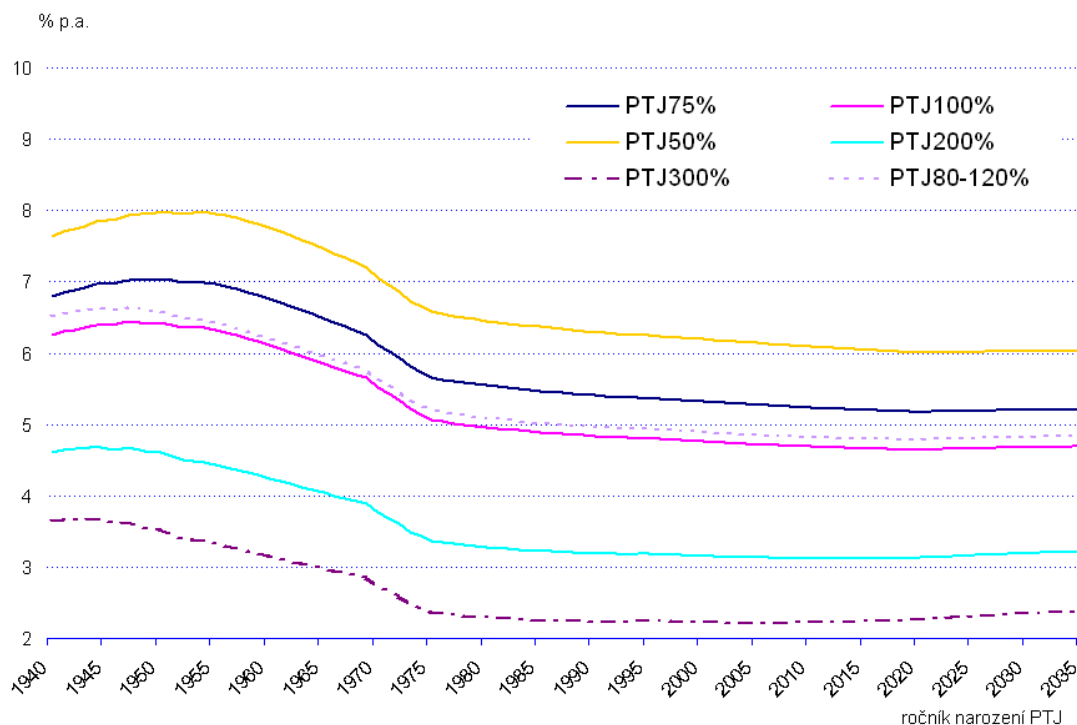
Toto kritérium nahlíží na důchodový systém jako na celoživotní investici jednotlivce a kalkuluje výnosnost takovéto investice (placení pojistného vs. získaný důchod ze systému). VMV je ovlivněna stejnými faktory, které byly diskutovány již v popisu základní varianty (mzdový vývoj v devadesátých letech, postupné prodlužování doby dožití, postupné

¹⁰ Na přání zadavatelů byla do analýzy zahrnuta i žena s příjmem ve výši 1,1 násobku minimální mzdy s jedním dítětem.

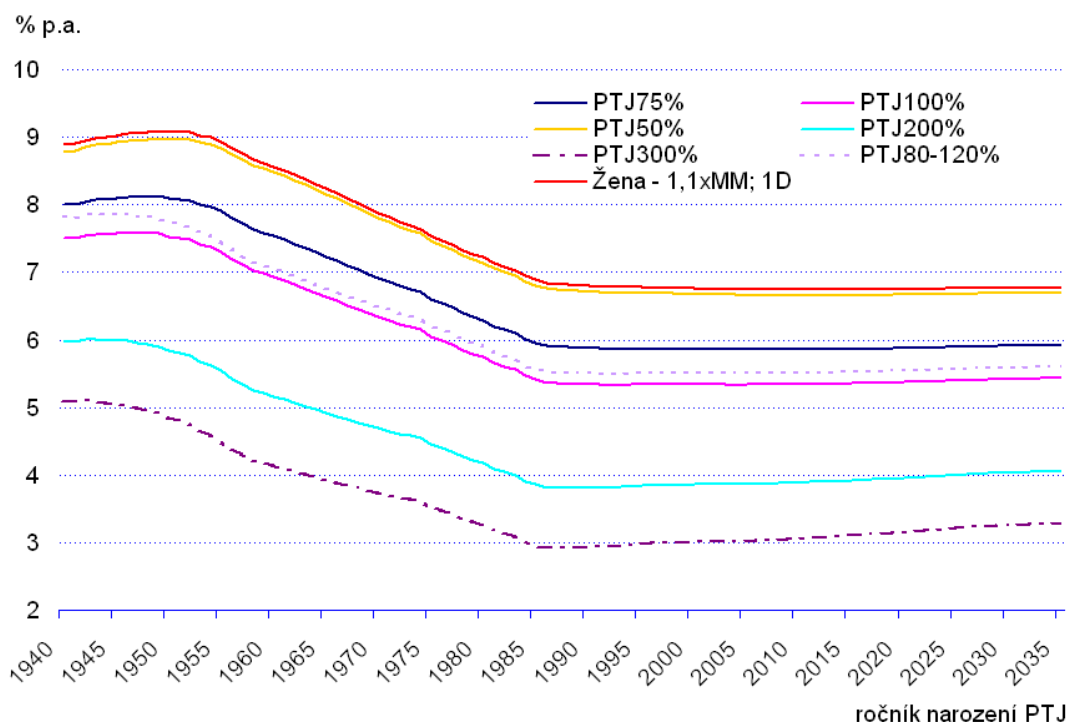
prodlužování statutárního důchodového věku dle stávající legislativy). Nově působí na VMV dva další prvky. Od roku 2012, v souladu se zadáním, došlo ke zvýšení příspěvkové sazby na 29,6%. Tento faktor vede k poklesu VMV oproti základní variantě, jehož rozsah je tím vyšší, čím déle daný PTJ platil zvýšenou příspěvkovou sazbou. Dále je v grafech patrný další pokles VMV, který koresponduje s výše popsáním zvyšováním věkové hranice na 65 let pro obě pohlaví. Ke snížení úrovně VMV přispívá také dvojnásobné zvýšení příspěvkové sazby, a to o 3 p.b. v roce 2040 a o 0,9 p.b. v roce 2060. Zvyšování příspěvkové sazby se ve vnitřní míře výnosu jednotlivých generací neprojevuje skokově, nýbrž postupně tak, jak ve výdělečné historii PTJ přibývá let, kdy platí vyšší sazbu a ubývá let, kdy odvedli nižší pojistné. V grafech tak nedojde k vytvoření „zubů“, ale dochází k postupné změně sklonu křivek.¹¹

V dlouhém období se VMV pro dané PTJ v zásadě stabilizuje. V případě PTJ-mužů na úrovni mezi 2,4% - 6,0% p.a. (nominálně), u PTJ-žen pak na vyšších hladinách (3,3% - 6,7% p.a.). Vyšší hladina VMV u PTJ-žen je způsobena čerpáním náhradních dob souvisejících s péčí o děti. Za tyto doby žena neodvádí žádné pojistné, přesto jí vzniká nárok na důchod. Proto je její VMV vyšší než v případě stejně vydělávajícího PTJ-muže. Rozdíl mezi VMV u PTJ-žen a mužů v čase klesá spolu s tím, jak se z důchodového systému postupně odstraňuje zvýhodnění žen v podobě nižšího důchodového věku. Na rozdíly ve VMV mezi oběma pohlavími má samozřejmě také vliv rozdílná rychlost růstu doby dožití. U mužů dle demografické prognózy/projekce roste doba dožití rychleji než u žen, což také působí ve směru sblížení VMV u obou pohlaví.

Graf 10: Vnitřní míra výnosu pro různé PTJ - muže

¹¹ V základní variantě VMV u později narozených PTJ v dlouhém období rostla. Ve variantě parametrické optimalizace v důsledku zvyšování pojistné sazby dochází v dlouhém období k mírnému poklesu či stabilizaci vývoje VMV.

Graf 10: Vnitřní míra výnosu pro různé PTJ - ženy

- **Implicitní daň**

Implicitní daň vykazuje obdobné chování jako v případě základní varianty, protože nedošlo ke změně podstaty důchodového systému. V období před dosažením nároku na odchod do předčasného důchodu je implicitní daň poměrně stabilní a kladná, což znamená, že důchodový systém sám o sobě vysílá jistý podnět k opuštění trhu práce. Tento výsledek není třeba přeceňovat, protože v populaci bude patrně existovat pouze zanedbatelný podíl těch osob, které si mohou finančně dovolit odejít z trhu práce v páté dekádě svého věku a „čekat“ několik let bez příjmu na odchod do předčasného důchodu.

Obdobně jako v základní variantě, i varianta parametrické optimalizace vede k tomu, že v období nároku na předčasný starobní důchod motivuje důchodový systém k odložení odchodu do důchodu - implicitní daň je tedy záporná. V případě PTJ mužů se tento trend začíná výrazněji prosazovat až u generací narozených po roce 1960 (s jistou variací dle příjmu PTJ, neboť platí, že s rostoucím příjmem PTJ je implicitní daň více záporná).

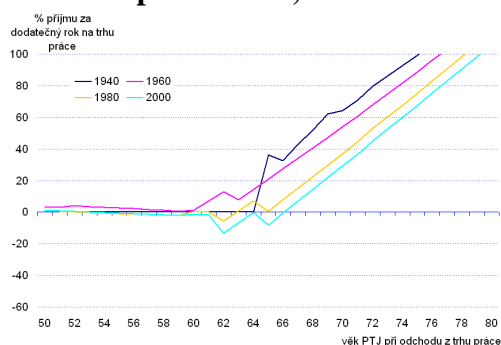
Po dosažení statutární věkové hranice implicitní daň rychle roste. V závislosti na výši příjmu a ročníku narození PTJ platí, že po dosažení věku max. o tři roky vyšším než je statutární věková hranice, se implicitní daň přesune do kladných hodnot. Důchodový systém tak v této fázi života motivuje PTJ k okamžitému opuštění trhu práce a pobírání starobního důchodu.

Úrovňový pokles hodnot implicitní daně v čase je způsobený, podobně jako v základní variantě, prodlužující se dobou dožití jednotlivých generací. Pokles není v čase konstantní, neboť u později narozených generací PTJ je hodnota implicitní daně ovlivněna ještě procesem zvyšování důchodového věku na úroveň 65 let.

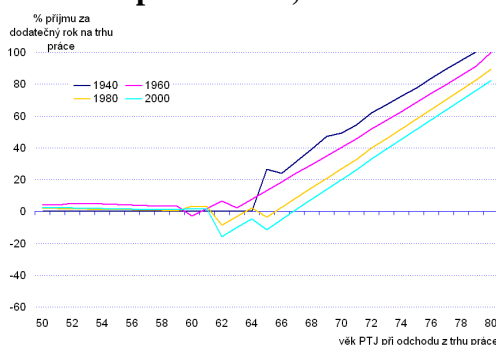
Ve srovnání se základní variantou působí na implicitní daň nově zvýšení pojistné sazby v několika krocích z 28% až na cílových 33,5%. Tento faktor vede k úrovňovému zvýšení hodnoty implicitní daně.

Výše uvedené závěry platí jak v případě PTJ-mužů, tak i žen. Analýza prokázala, že implicitní daň u žen obecně dosahuje nižších hodnot než u srovnatelných PTJ-mužů. PAYG dávkově definovaný důchodový systém tak ženy motivuje více než muže k setrvání na trhu práce a odkladu odchodu do důchodu. Jde primárně o důsledek vyšší průměrné doby dožití žen, která plyne z použité demografické prognózy/projekce. Pokud jedinec odloží o rok odchod do důchodu, získá z důvodu prémie za pozdější odchod vyšší budoucí důchod. Jelikož průměrná doba dožití je po celý projekční horizont u žen vyšší než u mužů, stráví žena v důchodu v průměru delší dobu než muž. U dříve narozených generací žen je tento rozdíl ještě umocněn nižší statutární věkovou hranicí ženy pro odchod do důchodu. Vyšší budoucí důchod se tak ženě za jinak nezměněných podmínek „vyplatí“ více než muži, a proto dosahuje implicitní daň u PTJ-žen nižších hodnot než v případě jejich mužských protějšků.

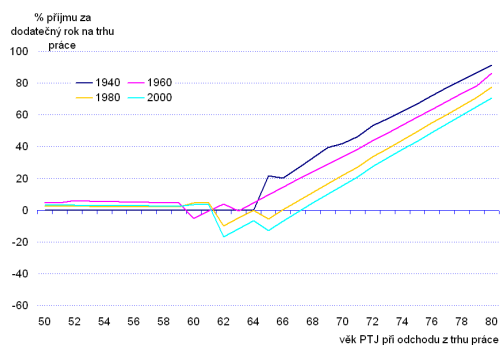
Graf 12: Implicitní daň, 50% PTJ-muži

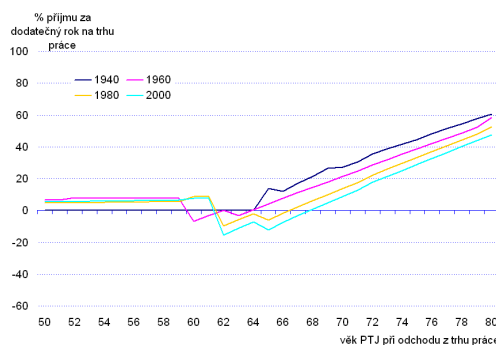
Graf 13: Implicitní daň, 75% PTJ-muži

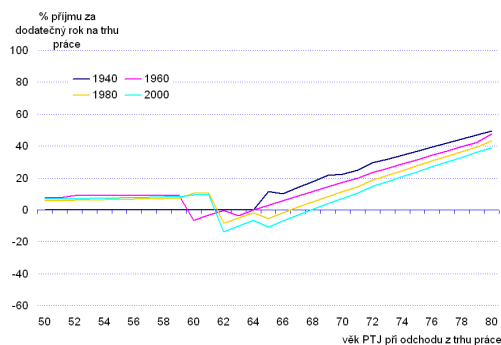
Graf 14: Implicitní daň, 100% PTJ-muži

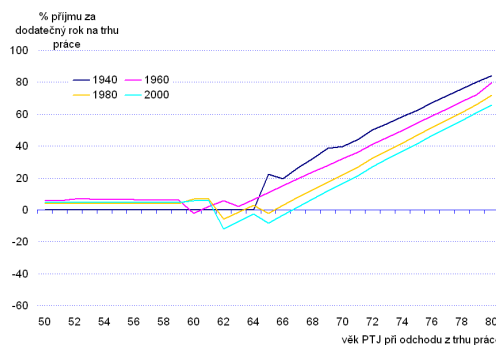
Graf 15: Implicitní daň, 200% PTJ-muži

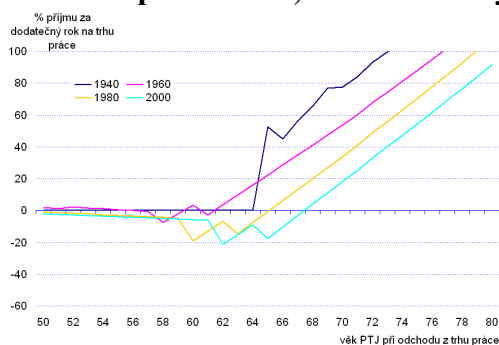
Graf 16: Implicitní daň, 300% PTJ-muži

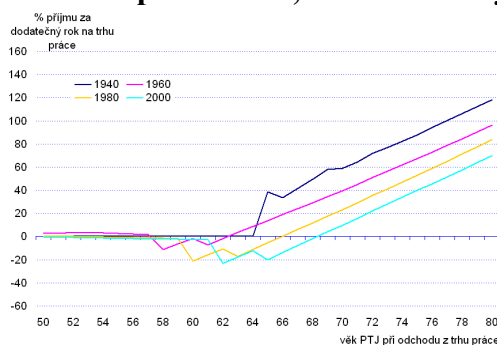
Graf 17: Implicitní daň, 80-120% PTJ-muži

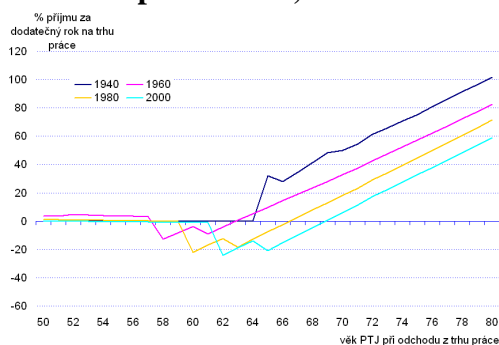
Graf 18: Implicitní daň, 50% PTJ-ženy

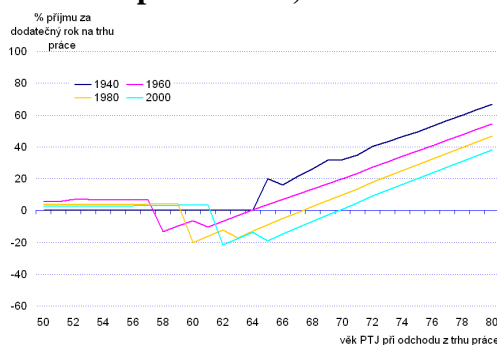
Graf 19: Implicitní daň, 75% PTJ-ženy

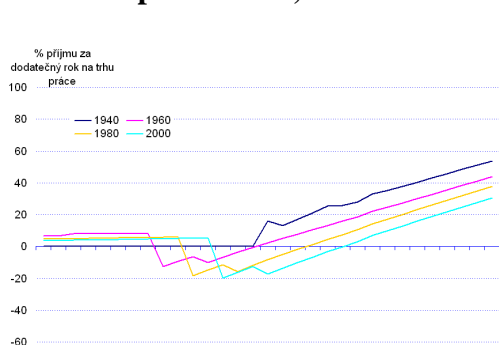
Graf 20: Implicitní daň, 100% PTJ-ženy

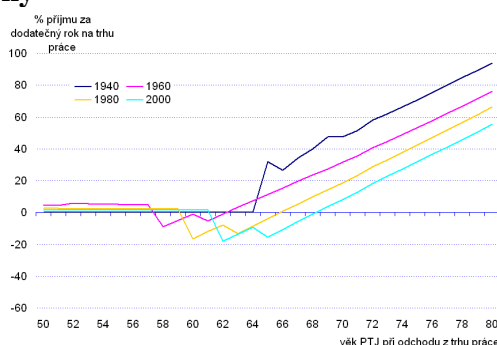
Graf 21: Implicitní daň, 200% PTJ-ženy

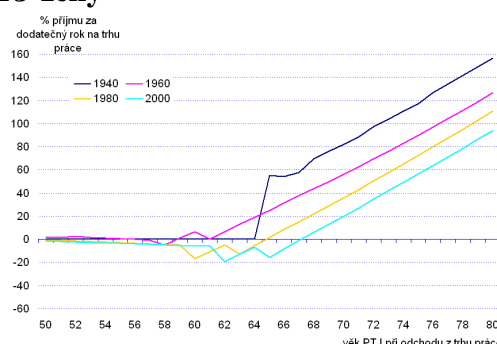
Graf 22: Implicitní daň, 300% PTJ-ženy

Graf 23: Implicitní daň, 80-120% PTJ-ženy

Graf 24: Implicitní daň, 1,1 x min.mzda PTJ-ženy

3. Závěry:

Upozornění pro čtenáře: Tyto propočty jsou posledním, třetím kolem výpočtů Výkonného týmu. Získané poznatky budou využity v Závěrečné zprávě Výkonného týmu. Výkonný tým předpokládá, že se k tomuto podkladu povede odborná diskuse, ze které vyplynou užitečné náměty na zdokonalení provedené analýzy a další náměty v oblasti legislativy, sociologické predikce a podobně. Tento návrh důchodové reformy nemusí představovat definitivní pozici politické strany k důchodové reformě. Ta se může i po uzavření výpočtů a dokončení Závěrečné zprávy dále vyvíjet.

- **Výdaje dlouhodobě značně rostou**

Výdaje vykazují shodný rostoucí trend jako v základní variantě. Úrovně jsou v dlouhém období mírně nižší než v základní variantě. Snížení výdajů z důvodu zvýšení důchodového věku dlouhodobě převáží nad zvýšením výdajů z titulu zvýšení minimálního vyměřovacího základu OSVČ na úroveň průměrné mzdy. Dlouhodobě nedokáže varianta parametrické optimalizace zabránit růstu výdajů z výchozích cca 8% HDP na cca 12%.

- **Příjmová strana důchodového systému je výrazně posílena**

Nejprve je v roce 2007 zrušen příspěvek na penzijní připojištění a zdroje se převádí ve prospěch státního důchodového systému (0,1% HDP). Poté se od roku 2012 převádí zbytkové pojistné ze státní politiky zaměstnanosti. Toto opatření posílí příjmy důchodového systému o 0,5% HDP ročně. Ve stejné míře ovšem zhorší hospodaření ostatních částí státního rozpočtu, a proto nezlepšuje saldo veřejných rozpočtů. Od roku 2015 dochází ke zvýšení minimálního vyměřovacího základu OSVČ na úroveň průměrné mzdy v ekonomice. Síla tohoto kroku (+0,5% HDP příjmů ročně) musela být uchopena expertním odhadem, neboť se v této oblasti nelze opřít o spolehlivé statistiky. Odhad se pohybuje na horní hranici, jeho rizikem je možný nárůst nezaměstnanosti. V roce 2020 se do důchodového systému převede 10% celostátního inkasa spotřebních daní (0,3% HDP). Vylepšení bilance důchodového systému je dosaženo na úkor zhoršení hospodaření ostatních položek státního rozpočtu a celkově se saldo rozpočtu tudíž tímto krokem nemění. V roce 2040 se zvyšuje pojistná sazba na 32,6% a v roce 2060 o dalších devět desetin procentního bodu na 33,5%. Celkově tak příjmy důchodového systému v dlouhém období rostou o 2,5% HDP ročně. Rizikem mechanického odhadu efektu zvýšení příspěvkové sazby je růst nezaměstnanosti a přesun části pracovní síly do šedé ekonomiky.

- **Finanční stabilita důchodového systému je pouze zdánlivá**

Přebytky, realizované výše popsaným zvýšením příjmů státního důchodového systému, mají časově omezené trvání. Vlivem růstu výdajů se systém po roce 2035 dostává do deficitu, který se dlouhodobě ustaluje kolem 1,3% HDP ročně. Z hlediska kumulovaného salda je za daných podmínek systém v souladu se zadáním nastaven tak, aby jeho majetková pozice na konci projekčního horizontu byla vyrovnaná. Je nutné zdůraznit, že této dlouhodobé stability důchodového systému je dosaženo částečně na úkor přenesení deficitních tendencí mimo důchodový systém do ostatních částí státního rozpočtu a částečně prostřednictvím zvýšení daňového zatížení ekonomicky aktivních generací. Tyto osoby, tedy budoucí důchodci, tak mají důchodovým systémem „garantován“ vyšší důchod (příjem v post-aktivním období), avšak na úkor snížení svého disponibilního příjmu v době jejich ekonomické aktivity (vyšší příspěvková sazba).

- **Celkový náhradový poměr zpočátku klesá, poté se postupně vrací směrem k výchozím hodnotám.**

Počáteční pokles celkového náhradového poměru je způsoben, obdobně jako v základní variantě, zejména nižší než mzdovou valorizací vyplácených důchodů a autonomně rostoucím počtem trvale krácených starobních důchodů. Po vyprchání vlivu těchto faktorů se situace stabilizuje. Dlouhodobě dochází k mírnému růstu náhradového poměru, což je důsledek zvýšení odvodového základu OSVČ, kterým se ze systému s určitým zpožděním začínají vyplácet vyšší důchody a také procesu zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu.

- **Existuje výrazné příjmové redistribuce v důchodovém systému**

Závěry o silné příjmové redistribuci jsou potvrzeny zejména analýzou vnitřní míry výnosu. V případě PTJ-mužů je její rozpětí mezi 2,4% - 6,0% p.a. (nominálně), u PTJ-žen 3,3% - 6,7% p.a. V úrovni VMV se negativně promítá zvýšení pojistné sazby na 29,6% od roku 2012 (a dále na 32,6% od roku 2040 a 33,5% od roku 2060) a zvyšování důchodového věku ve třicátých letech. V důsledku existence náhradních dob souvisejících s péčí o děti a vyšší doby dožití dosahují PTJ-ženy vyšší míry výnosu než PTJ-muži, a to i po srovnání důchodových věků pro obě pohlaví a odstranění diferenciací věku u žen dle počtu dětí. V důchodovém systému je tak přítomná nejen příjmová redistribuce, ale také redistribuce směrem od mužů k ženám.¹²

- **Implicitní daň potvrdila hlavní poznatky ze základní varianty**

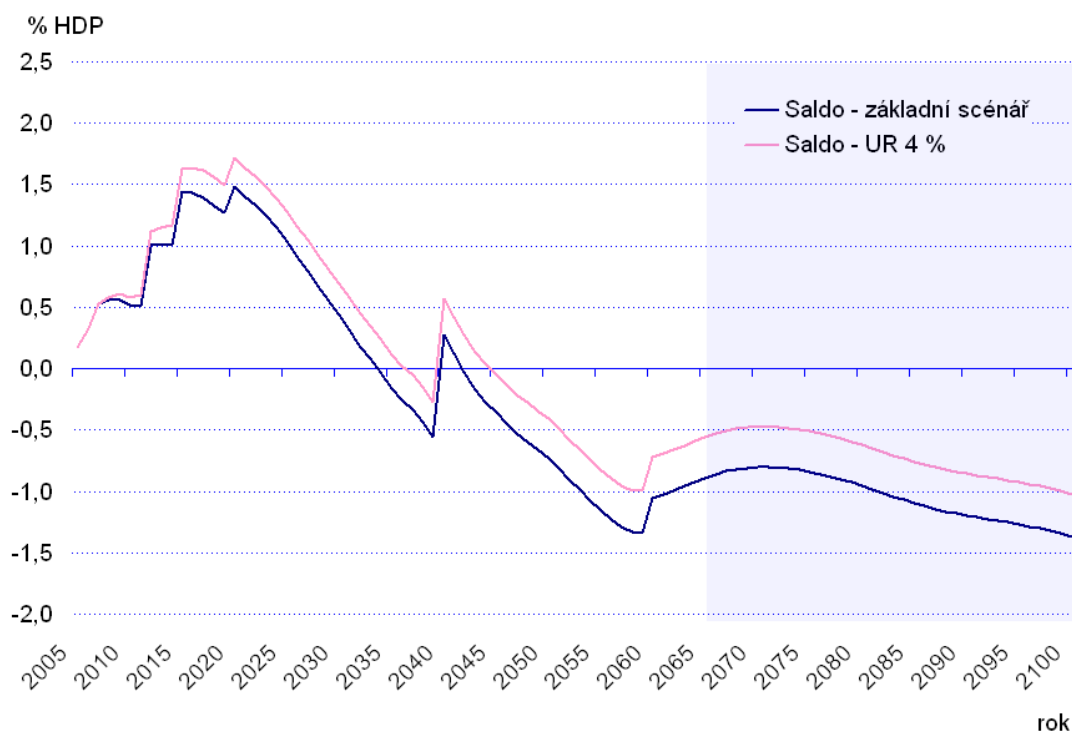
Varianta parametrické optimalizace důchodového systému je, podobně jako základní varianta, dávkově definovaný důchodový systém. V období předčasněho důchodu a cca 2-3 roky po dosažení statutární věkové hranice důchodový systém ekonomicky motivuje občana k setrvání na trhu práce a odložení odchodu do důchodu. Tento efekt se však začne projevovat až u generací narozených 1960 a později (v případě žen pak i u poněkud starších generací). Poté implicitní daň rychle roste a dosahuje vysokých kladných hodnot. Ženy dosahují obecně nižší daně než muži, důchodový systém je tak vůči nim více motivační ve smyslu setrvání na trhu práce a odložení odchodu do starobního důchodu.

¹² Předpokladem je, že náhradní doby za péči o dítě čerpají zejména ženy, nikoliv muži.

Příloha 1**Citlivostní analýza Parametrické optimalizace na nižší míru nezaměstnanosti**

Příloha byla zpracována na základě přání zadavatelů. Testuje se postupné snižování míry nezaměstnanosti od roku 2008 o 1p.b. ročně až na cílová 4%, kterých je dosaženo v roce 2010, na výši salda důchodového systému. Jedná se o mechanický propoččet, který nehodnotí dosažitelnost takového scénáře. Připomeňme, že dlouhodobá míra nezaměstnanosti byla v základním makroekonomickém scénáři nastavena na odhadované úrovni strukturální nezaměstnanosti (7 %). Úroveň strukturální nezaměstnanosti odráží celou řadu strukturálních charakteristik ekonomiky (institute trhu práce, mzdové vyjednávání, úroveň podpor v nezaměstnanosti a sociálních dávek, daňový klín – tj. míra zdanění mezd včetně odvodů sociálního a zdravotního pojištění).

Vyšší zaměstnanost vede v logice konstrukce makroscénáře k vyššímu HDP, kterému odpovídá i vyšší objem mezd a platů. V důsledku toho se zvýší i objem vybraného pojistného v absolutním vyjádření. Podíl příjmů důchodového systému na HDP ovšem vyšší zaměstnaností ovlivněn není¹³ a vyvíjí se totožně s popisem v hlavní části textu. Výdaje na důchody v absolutním vyjádření nejsou růstem zaměstnanosti bezprostředně dotčeny¹⁴ a podíl výdajů důchodového systému na HDP tak oproti základní variantě klesá. Z grafu 25 je patrné, že saldo důchodového systému je dlouhodobě lepší o cca 0,2-0,3% HDP. S ohledem na relativně vyrovnané saldo důchodového systému se tento rozdíl promítá do vyšší kumulace aktiv státního systému. V případě 4% nezaměstnanosti by za daných okolností dosáhla kumulovaná aktiva ke konci projekčního horizontu necelých 60% HDP.

Graf 25: Saldo důchodového systému v závislosti na míře nezaměstnanosti

¹³ Ve stejné míře jako objem pojistného se zvýší i vytvořený HDP v důsledku vyšší zaměstnanosti.

¹⁴ Zlepšení salda a kumulovaného salda je tímto předpokladem nepatrně nadhodnoceno. Při nižší míře nezaměstnanosti by klesl podíl náhradních dob při přiznávání důchodů a v důsledku toho by se mírně zvýšily i nově přiznané důchody. Tento efekt by se plně projevil až po dlouhé době (cca 40 – 50 let), kdy by do důchodu odcházeli občané, kteří po celou dobu ekonomické aktivity měli nižší míru nezaměstnanosti.

Příloha 2

Tabulka 2: Shrnutí základních ukazatelů

		2004	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2060	2070	2080	2090	2100
		Ukazatele důchodového systému															
Výdaje	% HDP	8,4	8,4	8,0	8,0	8,3	8,7	9,3	9,9	10,4	11,1	11,5	12,0	11,8	11,9	12,2	12,4
Saldo	% HDP	0,2	0,2	0,5	1,4	1,5	1,0	0,4	-0,2	0,3	-0,4	-0,7	-1,1	-0,8	-1,0	-1,2	-1,4
Kumulované saldo	% HDP	0,2	0,3	2,8	8,0	15,4	22,7	27,8	30,5	31,7	33,9	34,0	28,7	24,3	19,7	11,7	0,0
Celkový náhradový poměr	%	41,9	42,1	39,7	38,2	37,5	37,4	37,7	38,2	38,8	39,7	40,1	40,6	40,9	41,3	41,4	41,1
Příjmy	% HDP	8,6	8,5	8,5	9,5	9,8	9,8	9,8	9,8	10,7	10,7	10,7	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0
Příspěvková sazba	%	28,0	28,0	28,0	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	32,6	32,6	32,6	33,5	33,5	33,5	33,5	33,5
		Vybrané ukazatele															
Nezaměstnanost	tis.	426	424	399	376	363	368	352	345	338	331	325	313	308	301	296	294
Zaměstnanost	tis.	4 704	4 726	4 835	4 866	4 829	4 762	4 683	4 579	4 494	4 392	4 316	4 162	4 090	3 996	3 930	3 904
Nové narození	tis.	96	98	99	98	94	87	84	87	89	89	86	83	84	84	82	83

Tabulka byla vložena na základě přání zadavatelů. Detailní údaje je možné získat v makrocénáři, demografické prognóze/projekci a souboru s hodnotami kritérií, viz www.reformaduchodu.cz.

Údaje za rok 2004 (Výdaje, Příjmy, Saldo, Kumulované saldo a Příspěvková sazba) jsou skutečnost. Zaměstnanost a Nezaměstnanost jsou převzaty z makroekonomického scénáře, Nově narození z demografické prognózy.

Ukazatel „Celkový náhradový poměr“ není totožný s celkovým náhradovým poměrem publikovaným MPSV. MPSV počítá celkový náhradový poměr pouze ze sólo vyplácených starobních důchodů, Výkonný tým zahrnuje také starobní důchody vyplácené v souběhu s jiným důchodem. Náhradový poměr spočtený pouze ze sólo starobních důchodů je cca o 1p.b. vyšší než data v tabulce.